

Nr 139.

Ankom till riksdagens kansli den 28 augusti 1914 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av mark tillhörande kronolägenheten Duvedals kvarn i Motala socken. (1:a avd.)

I en till riksdagen den 10 juni 1914 avlåten, till jordbruksutskottet för förberedande handläggning hänvisad proposition, nr 245, har Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag föreslagit riksdagen medgiva,

att, i utbyte mot de kronan icke tillhöriga strand- och vattenområden, vilka behöva tagas i anspråk för en tillämnad dammbyggnad över Motala ström, må till det konsortium, som bildats för att söka åstadkomma ett enhetligt uttagande av vattenkraften i Motala ström å sträckan mellan Vättern och Boren, av kronolägenheten Duvedals kvarn i Motala socken överlåtas det område, som erfordras för uppförande därå av en kraftstation med tillhörande anordningar för tillgodogörande av konsortiets andel av vattenkraften i oförmälda del av strömmen.

Beträffande utredningen i ärendet tillåter sig utskottet få hänvisa till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet i ärendet.

Såsom i ärendet framhållits tillgodogöres för närvarande vattenkraften i Motala ström å sträckan mellan Vättern och Boren på ett mycket ofullständigt sätt genom ett flertal omoderna, mindre vattenkraftanläggningar. För ett bättre och mera ekonomiskt uttagande av ifrågavarande vattenkraft hava emellertid representanter för ett större konsortium numera lyckats erhålla villkorliga köpekontrakt rörande samtliga de strandfastigheter med tillhörande vattenfall m. m. å berörda sträcka, som befinna sig i enskild ägo, vilka kontrakt likväl endast gälla under förutsättning, att de bliva av konsortiet definitivt godtagna före den 1 november detta år. Å ifrågavarande sträcka äger därjämte kronan åtskilliga fastigheter med tillhörande vattenkraft, utgörande, enligt av vattenfallsstyrelsen lämnad uppgift, omkring 25 procent av hela den å sträckan befintliga, men jämväl kronans vattenkraft är, enligt vad utskottet inhämtat, spridd på ett större antal mindre fall och falldelar.

Utskottet.

Enär de vattenfall, som tillhöra kronan, samt de, som enligt bemälda villkorliga köpeavtal eventuellt komma att övertagas av konsortiet, hava sådant läge att varken kronan eller konsortiet kan på ett enhetligt sätt uttaga sin vattenkraft, har vattenfallsstyrelsen ifrågasatt en samverkan mellan kronan och konsortiet för ett rationellt tillgodogörande av vattenkraften å omhandlade sträcka av strömmen. I sina huvuddrag skulle detta samarbete ske genom åstadkommandet av en kraftanläggning, i vilken vardera kontrahenten kunde uttaga ett kraftbelopp, som svarade mot vad hans vattenrätt å ifrågavarande sträcka av strömmen utgjorde i procent av hela vattenkraften å samma sträcka. Den planerade kraftanläggningen skulle bestå dels av en dammbyggnad med ena dammfästet beläget å kronolägenheten Duvedals kvarn och det andra å mark, som nu upptages av de s. k. Aspska fabriker, dels ock av två sammanbyggda kraftstationer — den ena tillhörande kronan, den andra konsortiet — jämte tillhörande intag, avloppskanal och övriga anordningar, båda kraftstationerna belägna å nyssberörda kronolägenhet. Såsom bidrag till kostnaderna för dammbyggnaden och övriga gemensamma anläggningar skulle kronan tillskjuta ett visst belopp, som ställts i relation till kronans andel av den samlade vattenkraften. Då det emellertid vore av intresse för kronan att hava äganderätt till dammen, skulle i uppgörelsen ingå, att konsortiet till kronan med äganderätt överlämnade, förutom de delar av dammen, som bekostades av konsortiet, jämväl de områden av Asps fabriker med tillhörande grund i strömmen, som behövde tagas i anspråk för dammbyggnaden. I gengäld skulle kronan, för att för konsortiet underlätta finansieringen av dess del av kraftanläggningen genom beredande av möjlighet för konsortiet att såsom säkerhet för lån lämna fastighetsinteckningar i sin kraftstation, med full äganderätt till konsortiet upplåta det område av ifrågavarande kronolägenhet, som erfordrades för uppförande av dess kraftstation.

Frågan om överenskommelse mellan kronan och konsortiet om gemensamt uttagande på ovan omförmält sätt av vattenkraften i Motala ström är emellertid ännu icke så utredd att densamma kunnat föreläggas innevarande riksdag till avgörande. Därest de pågående förhandlingarna leda till resultat, kommer hela denna fråga, enligt vad departementschefen bestämt förklarar, att framdeles underställas riksdagens prövning.

För att emellertid konsortiet må erhålla säkerhet för att kronans vattenkraft under alla förhållanden finge tillgodogöras i en enhetlig anläggning och följaktligen kunna definitivt avsluta förenämnda köpeavtal, samt möjlighet samtidigt lämnas öppen för kronan att, därest riksdagen framdeles skulle bifalla ett förslag härom, på ovan angivet

sätt själv disponera sin vattenkraft, har vattenfallsstyrelsen i ärendet ifrågasatt upplåtande på arrende åt konsortiet av kronans ifrågavarande strand och vattenområden i enlighet med av Kungl. Maj:t och riksdagen godkända grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall, med kronan därvid förbehållen rätt att före viss dag, exempelvis den 1 augusti 1915, häva detsamma och i stället påyrka tillämpning av ett avtal, upprättat i enlighet med här ovan angivna grunder. Ett dylikt arrendeavtal äger emellertid vattenfallsstyrelsen på grund av det generella bemyndigande, som innehålles i den för styrelsen gällande instruktion, att självständigt avsluta. Anledningen till att riksdagen redan nu blivit hörd i denna fråga är att konsortiet även för övertagande av ett dylikt arrende är i behov av äganderätten till den mark, varå konsortiets kraftstation skall uppföras, samt riksdagens bifall givetvis erfordras till en dylik upplåtelse. I utbyte mot det markområde, som kronan sålunda skulle avstå till konsortiet, skulle emellertid kronan erhålla de områden av Asps fabriker med tillhörande grund i vattnet, som behövde tagas i anspråk för dammbyggnaden.

Hela den föreliggande frågan gäller sålunda endast detta byte mellan kronan och konsortiet av erforderlig mark till konsortiets kraftstation mot erforderlig mark och grund å Aspska området för dammbyggnaden. Med det område, som sålunda skulle upplåtas till konsortiet, skulle, enligt vad utskottet hos vattenfallsstyrelsen inhämtat, icke följa någon som helst vattenrätt eller vattenkraft. Avsett är, att uttrycklig bestämmelse härom skulle intagas i avhandlingen om upplåtelsen. Att storleken av de områden, som skulle gå i byte mot varandra, icke kunnat fullt fixeras, beroende därpå att platsen för kraftstation och damm i detalj måste rättas efter resultatet av terrängundersökningar, jordborrningar o. d., anser utskottet icke böra utgöra något hinder för bifall till det föreslagna bytet, då det hela icke rör sig om större areal än 4 hektar samt det område, som kronan skulle överlämna till konsortiet, är åtskilligt mindre än det som i utbyte skulle tillfalla kronan. Ett sådant byte, som här föreslagits, torde också, enligt utskottets förmenande, vara synnerligen fördelaktigt för kronan, enär kronan därigenom skulle bliva ägare av grunden under hela den blivande dammbyggnaden. För den händelse det ifrågasatta samarbetet mellan kronan och konsortiet framdeles skulle komma till stånd, måste det nämligen helt naturligt vara av icke ringa betydelse för kronan att med äganderätt råda över hela dammbyggnaden. Och skulle en sådan anordning icke komma till stånd, utan konsortiet i stället komma att för längre tid bibehålla det arrende av statens ifrågavarande vattenkraft, som nu planeras, är det, såsom även i ärendet påpekats, likaledes till fördel för kronan att äga grunden under hela dammanlägg-

ningen, alldenstund i så fall jämlikt gällande bestämmelser angående grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall hela dammbyggnaden skulle ingå bland de av arrendatorn utförda vattenverksbyggnader, vilka vid arrendets upphörande under vissa förutsättningar skulle komma att utan lösen tillfalla kronan.

Genom ett bifall till det föreslagna markbytet har riksdagen icke heller i något avseende bundit sig i fråga om det förslag till samverkan mellan kronan och konsortiet för gemensamt uttagande av ifrågakvarande vattenkraft, som, enligt vad förut nämnts, kan förväntas komma att föreläggas riksdagen. Det ifrågasatta markutbytet betingas nämligen — alldeles oberoende av sistnämnda fråga — redan för att konsortiet skall kunna övertaga det arrende av statens berörda vattenkraft, som vattenfallsstyrelsen har för avsikt att, därest vattenfallen ställas under dess förvaltning, enligt vanliga grunder meddela. Därest ett för riksdagen framdeles framlagt förslag om samarbete mellan kronan och konsortiet för vattenkraftens utnyttjande icke skulle vinna riksdagens bifall, har detta ingen annan verkan än att det med konsortiet upprättade arrendekontraktet oförändrat fortfar att gälla arrendetiden ut. Bifaller däremot riksdagen ett dylikt förslag, har kronan, jämlikt i kontraktet härom intagen bestämmelse, rätt att häva arrendekontraktet och påyrka att i ovan angiven ordning gemensamt med konsortiet tillgodogöra sig vattenkraften.

Då det föreslagna ägoutbytet sålunda syns utskottet varken i och för sig giva anledning till erinran eller vara av beskaffenhet att kunna föregripa riksdagens fria prövningsrätt beträffande den under utredning varande frågan om disposition för kronans räkning av ifrågakvarande vattenkraft, får utskottet hemställa,

att Kungl. Maj:ts förevarande proposition må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 28 augusti 1914.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Närvarande: hrr Persson, Ericsson, Odelberg, Lindblad, Lundell, Andersson, Öberg och Kronlund, greve Wachtmeister, Ingeström, Barthelson, Lundström och Norin.

Reservation: av herr Persson.